

Danske aids-kampagners repræsentation af hiv/aids 1983-1996

Af Michael Nebeling Petersen og Astrid Helene Nielsen

Michael Nebeling Petersen, ph.d., forskningsleder af projektet The Cultural History of AIDS in Denmark og lektor på Center for Køn, Seksualitet og Forskellighed, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Astrid Helene Nielsen, BA, stud.mag. i historie og forskningspraktikant på projektet The Cultural History of AIDS in Denmark på Center for Køn, Seksualitet og Forskellighed på Københavns Universitet.

Abstract

The representations of HIV/AIDS in Danish AIDS campaigns 1983-1996. In this article we have investigated the representation of HIV/AIDS in Danish campaign material from 1983-1996. We have collected and digitized approximate 130 pieces of campaign materials, published by approximately 30 different organizations, administrative authorities, and municipalities in the period from 1983-2000. Using a *cultural studies* inspired strategy of analysis, we investigate how HIV/AIDS is visually, metaphorically and rhetorically signified in the material. Our analysis show that a specific homosexual aesthetic is formed by using a camp visual style of homoeroticism and homo-iconography. We argue that the campaigns not only work through reason but also by making intimate relations, identity, and desire to its object and strategy. Secondly, as the material rarely visualizes a body living with HIV or AIDS, our analysis shows, that HIV/AIDS are metaphorically and visually represented in the material as the catastrophe, that is hidden, and the biblical fall. Thus, we conclude that a visual and metaphorical chain of equivalencies that links HIV/AIDS with homosexuality, the sin, and the catastrophe, is present in the Danish HIV/AIDS campaigns.

KEYWORDS: Hiv/aids, sexuality, LGBT+, visual analysis, metaphors, campaigns

Den 6. december 1981 berettede Politiken om en "uhyre sjælden kræftsygdom", der var begyndt at "optræde i uventet stort antal blandt homoseksuelle mænd i USA" (Meyerheim 1981). Den 2. december havde Information skrevet om den undersøgelse, som det nordamerikanske *National Cancer Institute* og det aarhusianske *Kræftforskningsinstituttet* arbejdede på i hhv. USA og Danmark. I samarbejde med Forbundet af 1948, foreningen der senere hed *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* (LBL) og i dag hedder *LGBT+ Danmark*, havde forskerne udsendt et spørgeskema til de mandlige medlemmer for at kortlægge livsførelsen blandt homoseksuelle mænd. Håbet var at forstå den sygdom, som spredte sig hurtigt i USA og allerede havde vist sine tænder i Danmark med 3 syge og 1 død (Albjerg 1981). I løbet af 1982 var der forvirring om sygdommen, som i medierne gik under navne som 'bøssekræft', 'bøssepest' (Fouchard et al. 2005, 38–40) og 'snifferkræft' (Jyllands-Posten 1982). I sygdommens første år prægede og formede især homofobiske forestillinger om bøssers seksuelle praksisser forståelsen af sygdommen: Det diskuteredes i pressen og blandt læger om sygdommen skyldtes bøssers brug af poppers eller måske en effekt af analsex, mange seksualpartnere eller ubehandlet syfilis (Aalborg Stiftetidende 1982). Aids var således ikke alene en medicinsk krise, men også en krise i betydnings-skabelse (Crimp 1996, 9, org. 1987).

I efteråret 1982 fik sygdommen navnet aids, mens det først er i midten af 1983, at man finder hiv-virus og begynder at forstå sygdommen bedre og hvordan man undgår smitte. Til trods for en vedvarende større forståelse af sygdommen op igennem 1980'erne og 1990'erne fandtes der ingen reelle behandlingsmuligheder mod sygdommen, der hærgede især blandt homoseksuelle mænd, stofbrugere, racialiserede migranter og blødere. Hiv førte uundgåeligt til aids, som var en dødelig sygdom. I 1996 blev den antiretrovirale behandling, populært kaldet cocktail- eller kombinationsbehandling, introduceret. Behandlingen betød, at man kunne behandle sygdommen og holde virus i skak. I de efterfølgende år blev den antiretrovirale medicin og behandling gradvis bedre og bedre. I dag kan man behandle hiv så godt, at man ikke

kan måle virus i blodet og at den person, som lever med hiv, ikke kan smitte seksualpartnere ved ubeskyttet sex (Eisinger et al. 2019). I dag er Hiv således en kronisk sygdom, der kan behandles.

I denne artikel vil vi undersøge, hvordan hiv/aids blev gjort til genstand for oplysning i de første årtier i sygdommens historie. Vi har gennemgået de kampagner, som blev lanceret i 1983-1996 i Danmark med henblik på at analysere, hvordan virus og dets ofre diskursivt, visuelt og metaforisk blev repræsenteret i kampagnerne i perioden. Med andre ord vil vi gennem aids-pjecer, bogmærker, postkort og kondomer bevæge os tæt på aids-epidemien og undersøge, hvordan virus, sygdom og smitte blev repræsenteret i aids-oplysningen og dermed forstå, hvordan sygdommen fik kulturel betydning i Danmark.

I det følgende vil vi først redegøre for den danske aids-oplysning, og indsamlingen af vores materiale. Dernæst vil vi præsentere den kulturanalytiske teori, som danner rammen for analyserne. Herefter udfolder vi vores analyser af, hvordan hiv/aids blev repræsenteret i kampagnerne.

Introduktion:

Den danske aids-oplysning

Aids-oplysningen i Danmark tog form i 1983, hvor Sundhedsstyrelsen, Amtsrådsforeningen og LBL var de centrale aktører. Allerede i 1984 fremlagde LBL ønsket om en aids-strategi baseret på frivillighed, information, anonymitet og tryghed (Fouchard et al. 2005, 61–63; Hansen et al. 2020, 78–80), hvilket blev skrevet ind i Sundhedsstyrelsens redegørelse til Indenrigsministeriet og senere vedtaget som principper for håndteringen af aids i Folketinget (Hansen et al. 2020, 81–86, 91–93). Disse principper skinnede også igennem i aids-kampagnerne, der i høj grad var sex-positive og lagde op til åbenhed om eksempelvis hiv-testning (Albæk 1992; Vallgård 2007). Principperne om anonymitet, frivillighed, information og tryghed var også fremtrædende i lande som Norge, Holland og Schweiz, der også "ønskede at forebygge fjendtlighed og diskrimination af risikogrupperne ved at undgå forbud og tvang og

i stedet understrege planlægning, konsensus og pragmatisme" (Fouchard et al. 2005, 107). Disse lande er også (i modsætning til lande som USA, England, Sverige, Tyskland og Østrig) kendetegnet ved et stærkt samarbejde mellem frivillige grupper og aktivister, sundhedsmyndighederne og de politiske beslutningstagere (Fouchard et al. 2005, 107).

Fra 1986 tog arbejdet med aids-kampagnerne for alvor fart, da *STOP AIDS*-kampagnen blev lanceret og både LBL og Sundhedsstyrelsen fik afsat økonomiske midler til aids-oplysningen. Samme år var AIDS-Linjen blevet oprettet, og året inden havde LBL stiftet AIDS-Fondet (Hansen et al. 2020, 94–100). Amdrårdsforeningens arbejde blev nu delvist erstattet af Sundhedsstyrelsens nye AIDS-Sekretariat, der skulle varetage den nationale aids-oplysning (Fouchard et al. 2005). Materialet fra 1986 og frem bærer først og fremmest præg af en ny mangfoldighed inden for aids-formidlingen med forskellige typer af materiale, slogans og billeder. Aids-formidlingen blev nu for alvor farverig. I forbindelse med *STOP AIDS*-kampagnen blev der trykt materiale under titler som "Beskyt dig selv – beskyt din partner" (*STOP AIDS* 1986), "Hiv, håb og kærlighed" (LBL 1988) og "Når du trykker sømmet i bund – sikker sex hver gang" (LBL 1989), der var rettet mod bøsse miljøet. Der blev desuden lavet små kort formet som tuber med glidecreme og uddelt æsker med kondomer i, hvor æsken desuden indeholdt en vejledning til at bruge kondomet. Mens der i de første pjecer var blevet opfordret til at have færre sexpartnere, gav *STOP AIDS*-materialet i stedet en guide til, hvordan bøsser kunne have et aktivt sexliv på en sikker måde. Dette ses blandt andet med beskrivelser af, hvordan man "gør det frækt med kondom" (*STOP AIDS* 1986) og forslag til at eksperimentere på en sjov og sexet måde. Materialet ledsages ofte af billeder af veltrænede mænd i bar overkrop med et flirtende blik og illustrationer af kondomer, der indikerer, at sikker sex også er frækt.

Frem til 1990 blev kampagnerne dermed primært varetaget af Sundhedsstyrelsen, AIDS-fondet og LBL samt organisationer og initiativer under LBL, for eksempel Sikker-Sex-Banden. Fra 1986 blev aids-oplysningen for første gang formidlet på TV-spots, og i 1988 rullede den store *Tænk dig*

om-kampagne ud i landet med sangen "Den jeg elsker" og flere kendte medvirkende som kulminationen på det første store kampagnesamarbejde med Danmarks Radio. Aids-oplysningen blev nu formidlet i massemedierne, og både mængden og type af kampagnemateriale voksede.

I forbindelse med den danske aids-strategi blev der fra midten af 1980'erne udpeget tre risikogrupper, henholdsvis bøsserne, bløderne og stofbrugerne. Bløderne og stofbrugerne forekommer ikke særligt synlige i aids-kampagnerne, hvilket først og fremmest må skyldes, at deres smitterisiko ikke kunne kobles til seksuel adfærd og derfor heller ikke umiddelbart kunne mindskes ved sikker sex. I 1990 blev en ny kampagnestrategi prøvet af. Gennem de såkaldte *CEN/LOK*-kampagner forsøgte man at nå ud til de enkelte risikogrupper rundt omkring i landet, mens landskampagnerne på TV i højere grad appellerede til den brede befolkning (Fouchard et al. 2005, 228–229). Fra begyndelsen af 1990'erne blev der desuden ført nogle nye specifikke kampagner rettet mod eksempelvis kvinder, arbejdspladser og skoler, som ellers ikke havde været målgrupper tidligere i aids-indsatsen. På trods af et øget fokus på nye grupper og lokalt samarbejde fortsatte de store, landsdækkende aids-kampagner op i 1990'erne. I 1994 lancerede Sundhedsstyrelsen *Aldrig mere uden*-kampagnen med fokus på brugen af kondom, samme år som straffeloven blev strammet, så den nu omfattede hiv- og aids-positive, der havde sex uden kondom (Fouchard et al. 2005, 264–267). Det var også i 1994, at LBL gik i betalingsstandsning som følge af økonomiske udfordringer. Det betød, at alt der vedrørte LBLs arbejde med aids-oplysning nu skulle varetages af den nyoprettede selvejende institution 'Stop Aids' (Fouchard et al. 2005, 179–180). I 1990'erne kom desuden et øget fokus på smitte fra udlandet. Det påvirkede kampagnerne og medførte blandt andet, at Sundhedsstyrelsen fik trykt pjecer og magasiner til turistbranchen, der opfordrede danskere til at bruge kondom, hvis de havde sexpartnere i udlandet. Nye typer af kampagner så også dagens lys, for eksempel kampagner lanceret af paraplyorganisationen *De Etniske Mindretals Sammenslutning* (INDsam) i 1995 og i 1999.

Gennembruddet med kombinationsbehandlingen i 1996 havde efter 15 år med aids som en sikker dødsdom for den hiv-smittede, pludselig gjort det muligt at leve med hiv. Aids-kampagnerne blev derfor færre i løbet af 00'erne, og de fokuserede primært på den store aids-dødelighed i Afrika, blandt andet i landskampagnen *Humor mod AIDS*, der blev arrangeret af AIDS-Fondet, Folkekirkens Nødhjælp og IBIS i 2004 (Prævention 2022).

Empiri

De danske aids-kampagner har efterladt sig et utal af trykt materiale i form af pjecer, tegneserier, klistermærker og meget andet, der har ligget gemt i arkiverne og på bibliotekerne. Vi har indsamlet og digitaliseret omkring 130 stykker kampagnemateriale, udgivet af ca. 30 forskellige foreninger og kommuner i perioden 1983-2000 (se appendix). Dette materiale rummer en unik fortælling om aids-epidemien i Danmark og indeholder både et stort visuelt og et stort tekstligt potentiale, der kan belyse en central del af den danske forståelse og fortolkning af hiv/aids.

Vi har defineret kampagnemateriale som trykt, audio- eller visuelt materiale, der har indgået aktivt i en landskampagne eller på anden måde, har haft til formål at oplyse om hiv/aids, smitteveje, sikker sex eller undgå stigmatisering af de udsatte grupper. Særligt Sundhedsstyrelsen og LBL er afsendere på en stor mængde af materialet, men derudover ses blandt andet organisationer som AIDS-Linjen, AIDS-Fondet og Positivgruppen. Størstedelen af materialet er indsamlet fra Det Kongelige Biblioteks Småtrykssamling og *LGBT+ Danmarks* bibliotek, hvor blandt andet PAN-bladene og Sundhedsstyrelsens nyhedsbrev *AIDS NYT* samt LBL's nyhedsbrev *STOP AIDS Nyhedsbrev* har kunnet pege os i retning af titler på pjecer, typer af materiale og mulige søgeord. Vi har desuden foretaget brede søgninger i en række danske biblioteks- og arkivdatabaser, hvor materialet er udvalgt på baggrund af dets karakter eller kobling til en aids-kampagne. Derudover har Sundhedsstyrelsen i 1991 udgivet en oversigt over aids-materiale fra 1983-1990, som vi har brugt til at lokalisere

meget af materialet på folkebibliotekerne (Sundhedsstyrelsen, 1991). Det er værd at bemærke, at størstedelen af det indsamlede materiale ikke var søgbart eller kategoriseret som aids-oplysning og befandt sig på tværs af institutioner og temaer, for eksempel under temaet 'Bøsser og Lesbiske'. Vores formål med indsamlingen har dermed i mindre grad været at lave en udtømmende og konkluderende analyse af materialet, men i stedet at trække materialet frem i lyset og på baggrund af det analysere materialet.

Repræsentation, betydning, aids

Susan Sontag (2001) har diskuteret metaforisk fremstilling af sygdom. Sontag skriver specifikt om kræft i sit essay *Illness as a metaphor* fra 1978, men udgiver i 1989 et supplerende essay om aids: *AIDS and its metaphors*. Hun viser, at aids-metaforerne kan samles som militære metaforer, forureningsmetaforer og pestmetaforer, for eksempel 'virus angriber', 'lægerne kæmper imod sygdommen', 'kroppen er invaderet' eller 'vores tids pest'. Sontag (2001) argumenterer for, at den metaforiske fremstilling af en sygdom medvirker til at dæmonisere og fjendtliggøre sygdommen og dermed også patienten/den smittede, som dehumaniseres og udskammes på måder, som kan forværre sygdommen.

Som påpeget af Paula Treichler i den nordamerikanske kontekst, så blev sygdommen og interventioner mod den rammesat og defineret af den samtidige forståelse af (mandlig) homoseksualitet (Treichler 1999). I sit arbejde viser hun således, hvordan sygdommen grundlæggende er sammenvævet med dens kulturelle repræsentationer. Treichler er inspireret af kulturanalytiker og aids-aktivist Douglas Crimps arbejde, som så tidligt som i 1987 skriver i forordet til tidsskriftets *Octobers* særnummer om AIDS:

AIDS does not exist apart from the practices that conceptualize it, represent it, and respond to it. We know AIDS only on and through those practices. This assertion does not contest the existence of viruses, antibodies,

infections, or transmission routes. Least of all does it contest the reality of illness, suffering, and death. What is does contest is the notion that there is an underlying reality of AIDS, on which are constructed the representations, or the culture, or the politics of AIDS. (Crimp 2002, 28, org. 1987)

Ligeledes skriver Simon Watney i 1987, at aids-krisen ikke alene er en medicinsk krise, men også "a crisis of representation itself, a crisis over the entire framing of knowledge about the human body and its capacities for sexual pleasure" (1996, 9, org. 1987).

Med andre ord, selvom hiv/aids er en medicinsk diagnose, som medfører forandringer i kroppen, så kan vi ikke forstå sygdommen og dens afledte konsekvenser udenom det sprog, som vi beskriver det med. Dette er særdeles tydeligt i sygdommens tidlige år, hvor den blev forstået gennem homofobiske troper: Man formodede, at sygdommen skyldtes særlige homoseksuelle praksisser

– og denne forståelse formede de måder hvorpå man undersøgte og behandlede, men også efter man havde opnået en mere sikker medicinsk viden om sygdommen, hang den homoseksuelle kodning af sygdommen ved (Crimp 2002; Treichler 1999; Watney 1996). I en angelsaksisk kontekst har Lukas Engelman (2018) undersøgt, hvordan sygdommen er blevet visuelt repræsenteret som et distinkt medicinsk fænomen. Engelman viser, hvordan den medicinske visualisering af hiv/aids (fx billeder af virus, krop, smitteveje, kort med mere) ikke alene bør forstås som en større viden om sygdommens form, men også en repræsentation af de sociale, medicinske og kulturelle forbindelser, som sygdommen tager. Finkelstein (2018) har vist, hvordan den aktivistiske kamp mod aids og modstand til konservative politikker har brugt visuelle og kunstneriske praksisser og strategier, som har virket til at skabe en distinkt modstand.

Det betyder, at vi ikke alene bør undersøge sygdommen medicinsk, men også undersøge hvordan sygdommen repræsenteres. Vi situerer

FIGUR 1: Ekstra Bladet den 19. august 1983 (s. 12) og Ekstra Bladet den 14. februar 1985 (side 6).

os dermed teoretisk i *cultural studies* traditionen, og i forlængelse af blandt andet Stuart Hall et al. (2013) er vi interesserede i at forstå de måder, som sygdommen blev repræsenteret på. Vi er inspirerede af den semiotiske billedanalyse, som betyder, at vi analyserer, hvordan billederne skaber betydning gennem brug af tegn i bestemte (og ofte flertydige) kontekster, herunder hvordan tegnene trækker på allerede etablerede betydningssystemer. Vi kombinerer den semiotiske tilgang med en foucauldiansk inspireret billedanalyse, som præsenteret og udviklet af Gillian Rose (2016). Denne tilgang betoner, at billedet bærer en diskursiv historie og er med til at skabe sin sociale kontekst. Men i særdeleshed betoner tilgangen, at vi 'læser' billeder i institutionelle og disciplinerende kontekster. En pjece/et billede er derfor med til at etablere subjekspositioner: En afsender, der etableres som autoritet og vidende, og en modtager, der etableres som tilhørende en særlig gruppe med særlige karakteristika. I denne optik bør vi ikke forstå billeder og visuelt materiale som neutralt medierende i en allerede eksisterende virkelighed, men som en form vi 'afkoder' gennem allerede, etablerede repræsentationsregimer og som medvirker til at etablere subjekspositioner og forskel i den sociale verden, de optræder i (Butler 1993; Hall et al. 2013; Rose 2016).

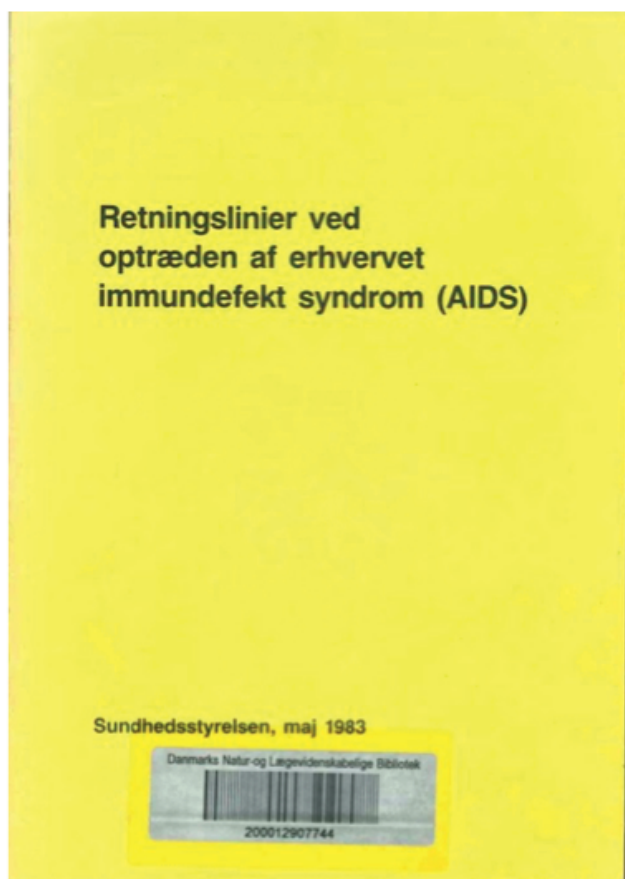
I den danske aids-oplysning er den aids-ramte krop stort set ikke tilstede visuelt. Anderledes ser det ud i den tabloide dækning af sygdommen, hvor den aids-syge krop i sensationelle former eksponeres gennem fotografier af syge og døende kroppe og gennem metaforiske sammenligninger til 'pest', 'katastrofe', 'dræbersygdom' og lignende (se figur 1). På tværs af nationale grænser repræsenteredes sygdommen ligeledes gennem sensationelle og hyperbolske troper (MacKinnon 1992; Treichler 1999; Watney 1996). I den mere venligt-sindede dækning, som for eksempel kunstfotografier, repræsenteres sygdommen også gennem sensation, sygdom og katastrofe. Denne entydige repræsentation medfører ifølge Crimp, at den hiv-smittede mister agens og handlemuligheder (Crimp 2002, 84–107). Set i lyset af disse dominerende repræsentationsformer er det forståeligt, at den danske aids-oplysning ønsker at undgå

stigmatisering af folk, som lever med/er syge af hiv/aids, såvel som af risikogrupperne. Men når sygdommen ikke repræsenteres af dem, som er syge, hvordan repræsenteres sygdommen så? Dette spørgsmål guider vores læsning af materialet. Vores analysestrategi hviler på den kulturanalytiske tilgang, som er præsenteret ovenfor og konkretiseres gennem følgende spørgsmål: Gennem hvilke diskurser og retoriske former træder hiv/aids og sygdommens ofre frem? Hvordan visualiseres sygdommen gennem tegninger og metaforer? Hvilke ideologier og historier bæres med? Hvilke personer, steder og praksisser forbindes med sygdommen? Kort sagt, hvordan får sygdommen kulturel betydning?

De første pjecer: Fra det medicinske til det politisk-kulturelle domæne

I de første år fra 1983-1985 udkom der få pjecer. Sundhedsstyrelsen udgav i 1983 en pjece med titlen *Retningslinjer ved optræden af erhvervet immundefekt syndrom (AIDS)* (se figur 2), som var målrettet sundhedsvæsenet. Pjecens afsender var en arbejdsgruppe med "repræsentanter blandt andet fra Epidemifdelingen, Rigshospitalet, Immunologisk-reumatologisk afsnit, Hvidovre Hospital, Klinisk-mikrobiologisk afdeling, Rigshospitalet, [...] Statens Seruminstitut og Kræftforskningsinstituttet i Århus". Pjecen er henvendt til sundhedsfagligt personale og vejleder om diagnostiske kriterier, (manglende) behandlingsformer, hygiejniske forholdsregler mm., og den indeholder en række formodninger om sygdommen og dens prognoser, som senere viste sig at være forkerte. Pjecen er skrevet på skrivemaskine, uden grafiske elementer eller illustrationer undtagen en graf på side 3.

I 1984 udgav Sundhedsstyrelsen og LBL pjecen *Ren besked om AIDS*. I de første to år af aids-krisen i Danmark, var disse to pjecer det eneste oplysningsmateriale, der blev udgivet. Begge pjecer bar præg af manglende viden om den nye sygdom og hvordan den smitter. Hvor målgruppen til *Retningslinjer...* er sundsfaglige personer, så er målgruppen i pjecen *Ren besked...* bøsse miljøet,

FIGUR 2: Forsiderne af pjecerne "Retningslinjer ved optræden af erhvervet..." (Sundhedsstyrelsen 1983) og "Ren besked om AIDS" (Sundhedsstyrelsen og LBL 1984).

og dette afspejles i, at pjecen er anderledes opsat end *Retningslinjer*: Der er grafiske elementer, flotte farver og indholdet er formidlet i et alvorligt, men letforståeligt sprog. Begge pjecer var også præget af anbefalinger om at afholde sig fra sex eller have sex med færre partnere – anbefalinger, som senere blev afvist blandt andet på grund af, at anbefalingerne formodes at skabe yderligere fordomme om homoseksuelle mænds seksuelle praksisser, såvel som anbefalingernes manglende virkning. Men i de to første pjecer er der ingen anbefalinger om 'sikker' sex eller brug af kondomer. Den eneste anbefaling er, at man bør have færre sexpartnere (Sundhedsstyrelsen 1983 & LBL 1984).

Den grafiske opsætning på forsiden består af silhuetter af ikonografiske mænd, der alle er grønne. Mønsteret afbrydes af én mand, der er hvid. Denne ene mand ud af mange, kan læses på flere måder: For det første kan denne hvide mand læses som en visualisering af anbefalingen om at have alene en partner. For det andet kan det læses

som, at den markerede hvide mand er bærer af aids, mens de andre er 'gået fri'. Denne sidste læsning understøttes af, at det grafiske udtryk også bruges i senere udgivelser af pjecen, hvor anbefalingen om færre partnere er taget ud (Sundhedsstyrelsen & LBL 1988). Dermed bliver sygdommen visuelt repræsenteret som den mand, der ligner de andre, men med en skjult (og farligt) egenskab. Sygdommen bliver dermed visuelt repræsenteret som en skjult fare i populationen.

I 1985 udkom begge pjecer i reviderede udgaver, den første under samme navn, *Retningslinjer...* og den anden med titlen *Klar besked om AIDS*. Siden de første pjecer, var hiv-virus nu opdaget, og dermed havde man nu også en bedre forståelse af virus, smitte og sygdom. Ændringen fra Sundhedsstyrelsens første pjece til den anden pjece ses først og fremmest ved, at den nye pjece var mere end dobbelt så lang med udførlige beskrivelser af, hvordan hospitalspersonale skulle håndtere en aids-patient.

Klar besked om AIDS-pjece fra 1985 indeholdt dog stadig en række informationer, som senere skulle vise sig ikke at holde stik, for eksempel at kun 5-20% af de smittede udvikler aids. Men den nye viden om, at aids skyldtes en virus gør, at informationer om smitterisiko udfoldes og justeres. For første gang anbefales kondomet selv om det stadig anbefales kun at have én partner: Efter en række gode råd om risikonedsettende måder at have sex på, herunder brug af kondom, står der: "Størst sikkerhed er der ved kun at have én sexpartner, som også kun har sex med dig." (1985, 5). Det er også værd at bemærke, at antallet af partnere suppleres i omfattende grad med anbefalinger om måderne, man havde sex på. I *Ren besked om AIDS* (1984) fremgik det, at det ikke kunne påvises, at bestemte former for sex udgjorde en større risiko for at få hiv. I *Klar besked om AIDS* (1985) var denne information blevet ændret. Nu fremgik det i stedet, at hiv især smittede ved analt samleje, da risikoen for sår og rifter og dermed kontakt med blod var større. I den nye pjece blev denne information brugt til at begrunde den høje smitte i bøsse miljøet. Nu havde det med andre ord ikke noget at gøre med bøssernes seksualitet, men måden de havde sex på. Pjecen anbefaler at man bruger massage, onani og kæler, mens man dyrker mundsex og boller med kondom.

Mens Sundhedsstyrelsens pjecer bærer præg af et formelt sprog, hvor bøsser udelukkende omtales som 'homoseksuelle mænd' og med en enkel gul forside uden billeder, er pjecerne fra LBL fyldt med først blå og grønne og siden orange og pink farver. Dette afspejler først og fremmest de to forskellige målgrupper; dem der bliver smittet og dem, der skal tage sig af de smittede. Derudover er pjecerne fra aids-oplysningens spæde start et eksempel på, hvordan aids-kampagnerne blev til i et samarbejde mellem sundhedsmyndigheder på den ene side, der i lille eller ingen grad havde informeret til og om bøsser, og LBLs aktivister på den anden side, der havde arbejdet med bøssepolitik og bøsse sagen længe før aids. Samarbejdet er tydeligt i pjecens sprog. Der tales i øjenhøjde, uden fordomme og direkte om bøssers seksualpraksisser, brug af poppers og særlige oplevelser af diskrimination. Pjecen markerer også, at "[i]ngen

skal føle sig presset til at lade sig undersøge for antistoffer, bare fordi de er bøsser" (1985, 7). Det er værd at bemærke, at pjecen har to afsendere: én mere neutral, autoritativ stemme, som må læses som Sundhedsstyrelsen, og LBL, som markeres grafisk og med citationstegn. Pjecen markerer dermed en overgang fra en oplysningsstil baseret i rent sundhedsfaglige betragtninger inden for det medicinske domæne til en oplysningsstil, der i højere grad forstår aids som et socialt og kulturelt anliggende forbundet til bøssers sociale situation. Aids-oplysningen flytter sig med andre ord fra det medicinske domæne til det politisk-kulturelle (se også Fouchard et al. 2005, 83). Pjecen kan dermed ses som det første oplysningsmateriale, som udspringer af den danske strategi, og som kommer til at forme de kommende års aids-oplysning.

Aids-kampagnernes homoseksuelle ikonografi og æstetik

Når forskellige organisationer kommunikerer, er der en forventning til, at den grafiske og retoriske stil er afstemt i forhold til afsenderen. Vi forventer, at materiale og information fra Sundhedsstyrelsen er neutral, afstemt og professionel, og at det visuelt og grafisk fremstår seriøst. Omvendt forventer vi standpunkter frem for neutralitet, når vi læser materiale fra et politisk parti. Hvis der brydes med disse forventninger, vil en modtager af materialet, formentlig finde materialet utroværdigt, upassende eller fejlagtigt. På den måde kommunikeres afsenderens autoritet og funktion ikke alene gennem den institutionelle position (for eksempel en styrelse) og indholdet (for eksempel medicinsk og videnskabeligt verificeret), men også gennem retorisk, visuel og grafisk stil.

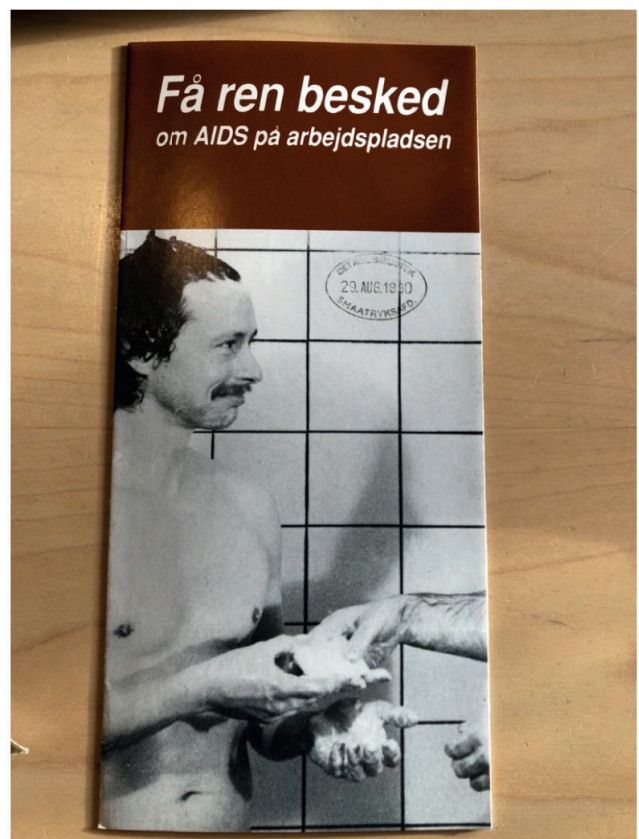
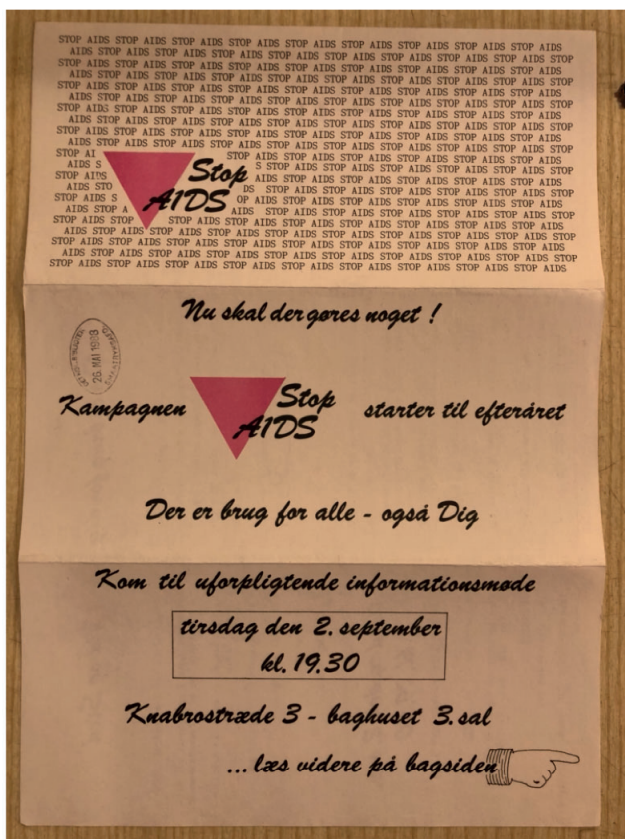
I vores indsamlede materiale er der 33 forskellige afsendere, hvoraf AIDS-fondet (7 pjecer), LBL, som senere blev STOP AIDS, (66 pjecer) og Sundhedsstyrelsen (74 pjecer) er de gennemgående. Hvor Sundhedsstyrelsen generelt kommunikerer i en autoritativ, lægefaglig, afstemt og neutral stil, hvor det visuelle er nedtonet, så kommunikerer AIDS-fondet i en mere let stil med akvarelbilleder og gennem et usexet hverdagssprog. LBL/

STOP AIDS har derimod en generel stil, der indholdsmæssigt betoner det lægefagligt autoritative med 'anbefalinger' og medicinsk terminologi, men som samtidigt, især retorisk og visuelt er frækt, sexet, sjovt og i øjenhøjde med målgruppen. Således fremstår den retoriske, grafiske og visuelle stil også kommunikationsstrategisk i materialet: gennem formen positioneres afsenderen og indholdet gives en tyngde eller lethed og peger på modtageren.

I mange pjecer anvendes en tegneseriestil, der peger på ironi, lethed, ungdommelighed og humor. Kondomet repræsenteres især i slutningen af 1980erne og 1990erne med et ansigt og anime-ret agens. Denne lette stil viser, at kampagnen og kondomet flyttes fra det mere alvorstunge og medicinske til sjov, leg, sex og kreativitet. I mange andre pjecer anvendes en mere sexet stil med flotte sort/hvide fotografier, tynde 80er-fonte og stramt grafisk layout. Gennem de mange pjecer træder særlig homoseksuel æstetik frem gennem homo-erotiske billeder og sprog, og ved at anvende

en homoseksuel (historisk) ikonografi. Både det homo-erotiske og det homo-ikonografiske skaber, hvad vi vil kalde en 'camp visuel stil'.

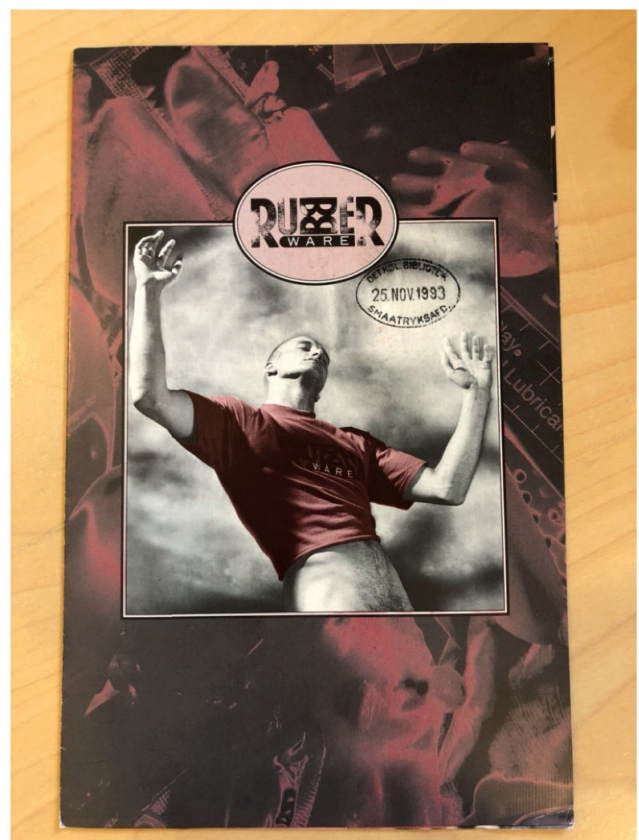
I den homoseksuelle ikonografi bruger kampagnerne homoseksuelle ikoner, som for eksempel den græske yndling, den lyserøde trekant og sæben i omklædningsrummet (se figur 3): I pjecen *Nu skal der gøres noget! Kampagnen Stop AIDS starter til efteråret* (LBL 1986) indkalder det nystartede aids-aktionsudvalg i LBL til et informationsmøde om mulighederne for at blive frivillig i kampagnen. I pjecens layout anvendes tre koder: aktivistens skrivemaskine, der gentagne gange skriver "Stop aids", en ungdommelig font og den lyserøde trekant. Mens de to første grafiske koder iscenesætter kampagnen som aktivistisk græsrodsarbejde for unge, smarte mennesker, så er den lyserøde trekant en direkte reference til den lyserøde trekant, som homoseksuelle indsatte i nazistiske koncentrationslejre under 2. verdenskrig skulle bære. Dermed symboliserer den lyserøde trekant det folkemord, som homoseksuelle

FIGUR 3: Forsiderne af pjecerne "Nu skal der gøres noget! Kampagnen Stop AIDS starter til efteråret" (LBL 1986) og "Ren besked om AIDS på arbejdspladsen" (Sundhedsstyrelsen og Fyns Amt 1990).

blev udsat for under Holocaust. Anvendelsen af trekanten gør således to ting i aids-oplysningen: For det første kan trekanten læses som en sammenligning mellem det nazistiske folkemord på homoseksuelle og aids-krisen. For det andet kan trekanten læses som en appropriering af et anti-homoseksuelt symbol. Det er altså på samme tid en identitetsskabende ikonografi, der etablerer en positiv homoseksuel identitet på elementer af mere negativ udpegning. Samme approprierende logik og leg med homofobiske troper er på færde i pjecen *Ren besked om AIDS på arbejdspladsen* (Sundhedsstyrelsen & Fyns Amt 1990): Her bruges den homofobiske vittighed om, at man skal passe på ikke at tabe sæben i omklædningsrummet på en erotisk og kæk måde, der bruger historiske negative repræsentationer af homoseksualitet på en ny måde. Hvor trekanten muliggør et identitetsskabende fællesskab mod en fælles fjende (nazisme/aids), så anvendes sæben på en kæk og humoristisk måde til at afmontere homofobi og genfortælle tropen i et mere positivt skær.

Materialet afspejler også en homo-erotisk æstetisk stil: gennem en fetichering og objektificering af mandekroppen synliggøres en queer visuel begærsøkonomi. Både Laura Mulvey (1998) og Susan Bordo (2000) har vist, at vestlig visuel kultur er domineret af et mandligt heteroseksuelt blik, hvor beskueren kan dvæle og begære det feminiserede objekt, altså kvinden. I aids-oplysningen sættes den mandlige krop i fokus som begærets visuelle objekt, og da selve blikket er kodet maskulint (det er maskulint at kigge), så muliggøres en, hvis ikke homoseksuel, så queer visuel begærsøkonomi. Denne homo-erotiske stil etableres også gennem intertekstuelle referencer til antikkens Grækenland, for eksempel den æstetiserede yndling hvis krop og muskler kan nydes af beskueren. I figur 4 understreges referencen til antikken gennem en 'statue-gørelse' af fotografiet. Fotografierne på begge pjecer i figur 4 skildrer mænd, der har lukket øjnene, og dermed lader beskueren dvæle ved deres kroppe og gøre dem til genstand for begær (Bordo 2000).

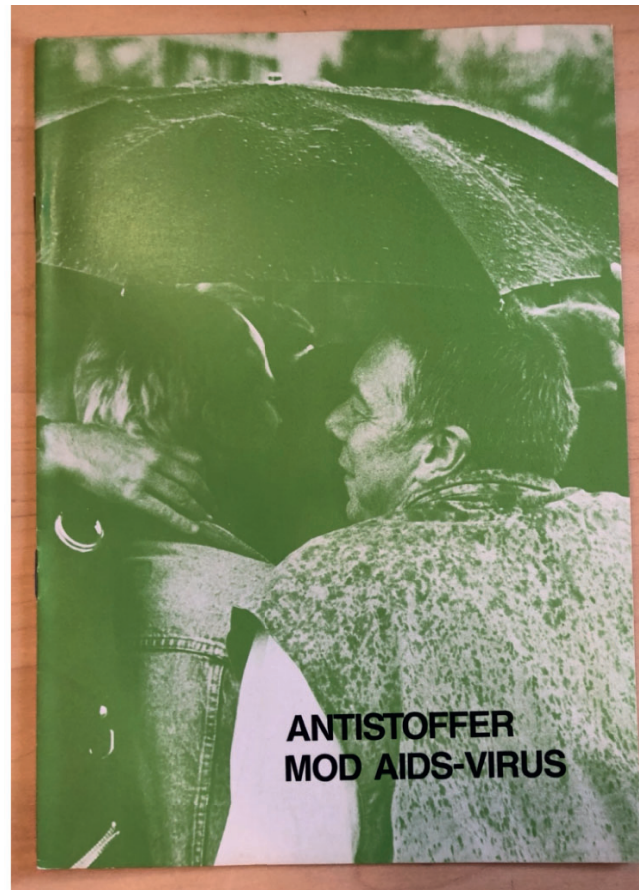
FIGUR 4: Forsiderne af pjecerne "Når hiv vender dit liv på hovedet" (1991 Hiv-hjælpen) og "Rubberware" (1993 STOP AIDS).

I både den homo-ikonografiske og i den homo-erotiske stil etableres den homoseksuelle betydning ikke i formen alene, men gennem den aktive læsning af formen i en bestemt kontekst. Susan Sontag har betegnet 'camp stil' som en betydningskabende æstetik, som etableres relationelt, som om æstetikken rækker ud og blinker med øjet (Sontag 1999). Selvom Sontag ikke betoner den camp æstetiks homoseksuelle historie, så har en række andre forskere (Chambers 2009; Cleto 2008; Core 1984) netop betonet camp æstetik, som en særlig homoseksuel æstetik: Det er gennem det æstetisk blink med øjet og gennem beskuerens aktive læsning af æstetikken, at formen genkendes som homo-erotisk eller homo-ikonografisk. Denne visuelle æstetik muliggør at række ud til en specifik (mandlig) homoseksuel modtager, men det muliggør også dobbelttydige eller flertydige budskaber, som ræsonnerer med den postmoderne visuelle kultur, som står stærkt i 1980'ernes kulturelle landskaber (Cooter & Stein 2007; Foster 1996).

En mindre indirekte og mere entydig aids-oplysning vinder frem i slutningen af 1980'erne og 1990'erne. Helt i tråd med de vedtagne principper domineres aids-oplysningen fra LBL/STOP AIDS efter 1986 med seksuel åbenhed og i nærmest demonstrativ øjenhøjde med målgruppen i både retorik og stil. I sprogbruget bliver oral sex til 'at slikke pik', analsex til 'at bolle' eller 'røvpule', mens der opfordres eksplicit til seksuelt frisind: Fisting, feticher og andre ikke-normative seksuelle praksisser, homoseksuelle sex-praksisser og promiskuitet beskrives og diskuteres uden tøven eller fordomme. Der udgives guides over cruisingsteder, hvor mænd kan finde andre mænd til anonym sex, ligesom der udgives et *Sexikon* i 1996, hvor seksuelle praksisser præsenteres og forklares (se figur 5). Bevægelsen hen imod en oplysning i demonstrativ øjenhøjde udvikledes i sidste halvdel af 1980'erne og dominerer oplysningen henvendt til bøsser i 1990'erne. Den camp og mere indirekte homo-ikonografi suppleres dermed med en mere eksplicit seksuel visualitet og retorik i denne periode.

FIGUR 5: Uddrag fra pjecerne "Bøsser snakker kun om sex" (1995 STOP AIDS) og "Sexikon" (1996 STOP AIDS).

FIGUR 6: Forsiderne af pjecerne "AIDS" (1985 Amtsrådsforeningen) og "Antistoffer mod aids-virus" (1986 LBL og Sundhedsstyrelsen).

I både camp/indirekte og seksualiserede/eksplicitte visuelle og retoriske stile forbindes oplysningen ikke alene med seksuelle praksisser uagtet målgruppens identitet og selvforståelse. Snarere bliver det netop 'gennem' målgruppens særlige intime relationer, selvforståelse og seksuelle praksisser, at sygdommen gives mening og tager form i materialet. Dermed ækvivaleres sygdommen ikke alene med visser praksisser, men væves ind i den homoseksuelle kultur, krop, begær og identitet.

Denne aids-oplysning udgør uden tvivl en effektiv strategisk og målrettet kommunikation. I et foucauldiansk perspektiv kan vi sige, at den danske aids-oplysning ikke gør bare målgruppens fornuft til sit genstandsfelt, men målgruppens intime relationer, selvforståelse og seksuelle praksisser til sit genstandsfelt. Således virker kommunikationen ved at modellere ikke alene på målgruppens rationale, men på dens krop, begær og identitet.

Truslen, det skjulte, katastrofen

Som vi nævnte ovenfor, er den syge krop sjældent repræsenteret i materialet. Men hiv-virus og aids-sygdom repræsenteres alligevel gennem en visuel trope om 'den skjulte fare', hvis ikke katastrofen. Her repræsenteres virus og sygdom ikke direkte men gennem metaforiske og symbolske henvisninger til 'det', som truer os. Den tabloide presse henviser i midt-1980'erne til en undersøgelse, der formoder at hver tredje homoseksuelle mand i Danmark er smittet med hiv (se figur 2). Mens denne undersøgelse viser sig ikke at være korrekt, så tegner den et billede af aids som en skjult fare, der truer med katastrofale følger. Det skjulte repræsenteres i kampagnematerialet for eksempel gennem den ikonografiske mand i figur 1, hvor den markerede mand ligner de andre mænd og falder i ét med mængden, og beskueren synes indirekte at opfordres til at lede efter den markerede mand.

Virus og aids repræsenteres i materialet gennem forskellige metaforer for katastrofen. For det første repræsenteres virus som det, der gemmer sig under overfladen gennem den retoriske og visuelle metafor 'isbjerget' (se figur 6). Isbjerget referer til den kulturelle narrativ om 'Titanic', fortællingen om modernitetens overmod, at bygge verdens største skib, der kunne overvinde havene, men naturen slog igen med et stiltiende isbjerg, hvis fulde potentiale af kraft var skjult under havets overflade. Denne metafor fortæller således et magtfuldt narrativ, hvor hiv/aids indirekte sammenlignes med det moderne menneskes overmod og deraf følgende katastrofale forfald og massedød. Virus repræsenteres således gennem det skjulte (det under overfladen), og gennem det katastrofale (skibsforsluset).

For det andet repræsenteres virus som syndefaldet i en række pjecer, der anvender bibelske visuelle referencer (se figur 7). En genkommende illustration i materialet er slangen, hvor aids skrives med en font, der imiterer en slange. Denne

visuelle repræsentation trækker på slangen, der, som bekendt, symboliserer syndefaldet. I andre pjecer repræsenteres virus eller smitte visuelt i en legende stil som 'den lille djævel', der lokker som Eva med æblet. I disse bibelske visuelt metaforiske repræsentationer, repræsenteres hiv/aids altså visuelt og metaforisk som det dæmoniske og syndefaldet, hvis ikke Sodoma og Gommorah.

For det tredje repræsenteres virus i materialet gennem de mange metaforiske henvisninger til trafikregler og trafikulykker (se figur 8). Her er hiv/aids igen ikke direkte repræsenteret, men repræsenteres gennem det visuelle narrativ om smitte og sygdom som en ulykke, der venter i fremtiden. En ulykke man kan og bør beskytte sig selv fra.

Virus repræsenteres således i materialet som det skjulte, der truer, katastrofen, ulykken, syndefaldet og det djævelske. På paradoksal vis kommer kampagnerne, der ikke ønsker at udstille den smittede eller syge krop for at undgå stigmatisering, alligevel til at skildre hiv-virus gennem

FIGUR 7: Forsiderne af pjecen "Hvordan aids smitter – og hvordan aids ikke smitter! På arbejdspladsen" (Fyns Amt 1992) og "Stop AIDS" (STOP Aids udateret, ca. 1988).

FIGUR 8: Forsiden af pjecen "Kærlighedens færdselsregler" (1987 Aarhus Amtskommune) og klistermærket "Når du trykker sømmet i bund..." (1989 STOP AIDS).

en visuel og metaforisk fortælling, som forbinder hiv/aids med katastrofen og ulykken, som farefuldt venter. Virus tager form inden for et kulturelt narrativ, hvor katastrofen skyldes det menneskelige overmod (Titanic) og synd (Syndefaldet). Den hiv-smittede bliver dermed ikke direkte repræsenteret i materialet, men finder alligevel vej gennem den visuelle repræsentation af virus: I det visuelle og intertekstuelle narrativ etableres den hiv-smittede som den skjulte fare, der kropsliggør modernitetens overmod og arvesynden. En dæmonisk fare, den ikke-smittede må beskytte sig mod gennem kulturelle og intime (færdsels-)regler.

Pjecerne til den hiv-smittede

Der er dog en type af pjecer, som taler et andet sprog. Fra ca. midten af 1980'erne produceres der også en anden speciel form for aids-materiale, som ikke fokuserer på forebyggelse, men er henvendt til mennesker, der lever med hiv. Denne

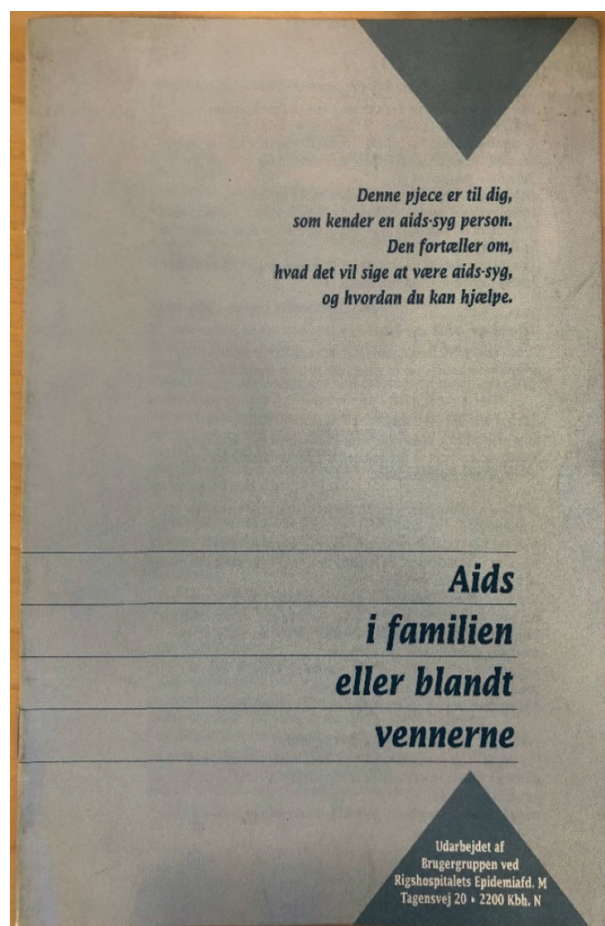
oplysning er især udgivet af nye foreninger som PLUS-gruppen og Positivgruppen såvel som af Sundhedsstyrelsen og hospitalerne.

I de tidlige pjecer om aids, for eksempel i *Klar besked om Aids* (1985), finder man et særskilt afsnit rettet mod den hiv-smittede, hvor der rådgives om, hvordan man kan håndtere angsten for at dø, og følelser som vrede, selvbekyndelse, selvforagt, håbløshed, skam og ensomhed. I teksten laves der en direkte kobling til en velkendt situation for bøssen; erfaringen fra dengang han sprang ud. Den tidlige pjecer gør med andre ord brug af et fælles traume blandt bøsser til at beskrive den situation, den hiv-smittede bøsse står i. Mens afsnittet til den hiv-positive i 1985 er en del af den generelle aids-oplysnings pangfarver og festlige grafik, er den hiv-smittede senere fjernet fra sikker-sex-materialet og optræder i stedet i særlige pjecer med fokus på livet som hiv-positiv. I takt med at den hiv-smittede flyttes over i sit eget materiale, får disse pjecer også et nyt udtryk. Materialet er ofte uden stærke farver og

uden billeder eller tegninger, som kendetegner den anden aids-oplysning. I stedet gøres der brug af grå nuancer og titler som "Vi er til for dig", "At leve med HIV" og "Aids i familien eller blandt vennerne" (Se figur 9), der står i skarp kontrast til "Når enden er go", "Hiv, håb og kærlighed" og "På med dutten" fra TV og indkapsler sygdommens alvor.

Disse pjecer informerer også om kurser og foredrag, der tager udgangspunkt i temaer som sorg, livskrise og død, og skaber rammerne for traumbearbejdelse. I modsætning til dette står STOP AIDS-kampagnens invitationer til "Rubber Ware Parties" med billeder af lækre letpåkledte mænd, der lægger op til frække og sjove sammenkomster med fokus på sikker sex. De to forskellige former for invitationer symboliserer to forskellige bøssefællesskaber som følge af aids-epidemien og to forskellige subjekspositioner, alt efter om man er hiv-smittet eller ej. Med den markante

forskel i materialets udtryk forstås det, at mens den raske bøsse ikke skal mødes med død og afskrækkelse, skal den aids-syge bøsse ikke mødes med glade kondomer. De grå pjecers udtryk afspejler en særlig hensyntagen og har et alvorligt og professionelt udtryk, der passer ind i den lægefaglige verden. Det bliver med andre ord tydeligt, at de to former for aids-materiale har forskellige funktioner i aids-oplysningen samt forskellige modtagere. Mens sikker-sex-materialet primært henvender sig til den raske og seksuelt aktive bøsse, er de grå pjecer ikke kun rettet mod den hiv-positive eller aids-syge bøsse. Omsorg spiller dermed en helt central rolle i dette materiale, som ikke ses i sikker-sex-materialet, og som indebærer en omsorg og pasning fra både privat og offentlig side. Materialet udgør samtidig en dialog mellem den aids-syge, de pårørende og sundhedsvæsenet, hvor den lægefaglige autoritet står tydeligt frem. Dette kan ses som et udtryk for, at en del af

FIGUR 9: Forsiderne af pjecerne "Aids i familien eller blandt vennerne" (Brugergruppen ved Rigshospitalet 1995) og "Vi er til for dig" (PLUS-Gruppen 1986).

aids-oplysningen indtager kroppen igen og flyttes mod det medicinske domæne.

Konklusion

I denne artikel har vi analyseret repræsentationen af hiv/aids i den danske aids-oplysnings kampagner for perioden 1983-1996. Den danske aids-oplysning blev til på baggrund af principper om frivillighed, information, anonymitet og tryghed, som viste sig konkret i materialet, for eksempel gennem det direkte sprogbrug om sex-praksisser i øjenhøjde med målgruppen. I de første år udkom der få oplysningspjecer, som var rettet mod sundhedsvæsenet og bar præg af stadig stor uvidenhed om aids. Kampagnerne afspejler den gradvise større viden om hiv-virus og smitte, og aids blev efter få år i højere grad håndteret inden for det politisk-kulturelle domæne, end som et rent medicinsk problem. Fra 1986 med lanceringen af *STOP AIDS*-kampagnen steg mængden af kampagne-materiale, som nu tog nye og mere festlige former og farver.

Vores visuelle analyse viser, at materialet indeholder særlig homoseksuel æstetik, der kommer til syne gennem det homo-erotiske og en homoseksuel historisk ikonografi. Aids-oplysningen virker således ikke alene gennem oplysning om sygdommen og dens smitteveje, men også ved at gøre målgruppens intime relationer, selvforståelse og seksuelle praksisser til sit genstandsfelt. Dermed etablerer aids-oplysningen homoseksuelle subjektpositioner, og kommunikationen virker ved at modellere ikke alene på målgruppens rationale, men på dens krop, begær og identitet.

Mens aids-oplysningen er i øjenhøjde med målgruppen i retorik og stil, så repræsenteres den aids-syge i meget lille omfang. I stedet fortælles der på tværs af kampagnerne et betydningsskabende narrativ: Hiv/aids forbindes gennem homoseksuelle ikonografiske stile og i den homo-erotiske stil implicit til homoseksualitet både som identitet og seksuel praksis. Samtidigt forbindes 'hiv/aids + homoseksualitet' med katastrofen som venter, syndefaldet og overmod. Der tegnes altså en visuel/metaforisk ækvivalenskæde, der betydningsudfylder hiv/aids med homoseksualitet, synden og katastrofen.

Denne metaforiske repræsentation gennem truslen, det skjulte, katastrofen og synden må nemlig forstås i forlængelse af Sontags argumentation (2001) om, at metaforerne medskaber vores forståelse af den syge, som indirekte portrætteres som noget farligt, katastrofalt og syndigt. På den måde repræsenteres aids som en trussel, og på paradoksalt vis ender oplysningsmaterialet med at gentage en objektivering og mistænkeliggørelse af den hiv-smittede. Denne indirekte, metaforiske repræsentation af hiv-smittede fortælles desuden gennem modsætningen mellem pjecer, der er henvendt til bøsser som er smittet med hiv, og dem, som er henvendt til bøsser der ikke er smittet. Selvom modsætningen må forstås som en effekt af en etisk hensyntagen til de to forskellige målgruppers sociale og medicinske situation, så skaber materialet samtidigt to distinkte bøsse-fællesskaber som følge af aids-epidemien, og to forskellige bøsseidentiteter, alt efter om man er hiv-smittet eller ej. Vores analyse viser således, at partcipatoriske og demokratiske oplysningsmaterialer på paradoksalt vis kan etablere betydning, der modvirker selvsamme principper.

Litteraturliste

- Albæk, E. (1992). Denmark: AIDS and the political "pink triangle". I *AIDS in the industrialized democracies. Passions, Politics, and Policies* (s. 281–316). Rutgers University Press.
- Bordo, S. (2000). *Mandekroppen*. Tiderne Skifter.
- Butler, J. (1993). Endangered/Endangering. Schematic racism and white paranoia. I R. Gooding-Williams (Red.), *Reading Rodney King/reading urban uprising*. Routledge.
- Chambers, S. A. (2009). *The queer politics of television*. I. B. Tauris ; Distributed in the United States by Palgrave Macmillan.
- Cleto, F. (Red.). (2008). *Camp: Queer aesthetics and the performing subject ; a reader*. Edinburgh Univ. Press.
- Cooter, R., & Stein, C. (2007). Coming into focus: Posters, power, and visual culture in the history of medicine. *Medizinhistorisches Journal*, **42**(2), 180–209.
- Core, P. (1984). *Camp—The Lie That Tells the Truth*. Delilah Books.
- Crimp, D. (2002). *Melancholia and moralism: Essays on AIDS and queer politics*. MIT Press.
- Eisinger, R. W., Dieffenbach, C. W., & Fauci, A. S. (2019). HIV Viral Load and Transmissibility of HIV Infection: Undetectable Equals Untransmittable. *JAMA : The Journal of the American Medical Association*, **321**(5), 451–452. <https://doi.org/10.1001/jama.2018.21167>
- Engelmann, L. (2018). *Mapping AIDS: Visual histories of an enduring epidemic*. Cambridge University Press.
- Finkelstein, A. (2018). *After silence: A history of AIDS through its images*. University of California Press.
- Foster, H. (1996). *The return of the real: The avant-garde at the end of the century*. MIT Press.
- Fouchard, J., Hansen, B., & Mikkelsen, H. (2005). *Bøssepesten: Historien om aids-bekæmpelsen blandt bøsser 1981-1996*. Borgen.
- Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. (Red.). (2013). *Representation* (Second edition). Sage ; The Open University.
- Hansen, B., Jensen, S., Sandau, H., & Sandau, K. (2020). *Den lyserøde trekant mellem politik, aids og kultur: Erindringer fra Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske fra 1971 til 2002-og lidt mere*. BoD-Books on Demand.
- Jyllands-Posten. (1982). Uenighed blandt lærde om sammenhæng mellem snifferkræft og syfilis. *Jyllands-Posten*. 31. marts, 15.
- MacKinnon, K. (1992). *The politics of popular representation: Reagan, Thatcher, AIDS, and the movies*. Fairleigh Dickinson University Press ; Associated University Presses.
- Meyerheim, M. (1981). Bøsser ramt af sjælden kræft. *Politiken*, 6. december.
- Mulvey, L. (1998). Visual Pleasure and Narrative Cinema. I L. Goodman, F. Shaw, & J. de Gay (Red.), *The Routledge Reader in Gender and Performance* (s. 296–301). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203143926-60>
- Prævention: Fra afholdenhed til "på med dutten"*. (2022, marts 9). DR. <https://www.dr.dk/skole/understøttende-undervisning/prævention-fra-afholdenhed-til-paa-med-dutten>
- Rose, G. (2016). *Visual methodologies: An introduction to researching with visual materials* (4th edition). SAGE Publications Ltd.
- Sontag, S. (1999). Notes on "Camp". I *Camp—Queer Aesthetics and the Performing Subject: A Reader*. Edinburgh University Press.
- Sontag, S. (2001). *Illness as metaphor ; and, AIDS and its metaphors* (1st Picador USA ed). Picador USA.
- Treichler, P. A. (1999). *How to have theory in an epidemic: Cultural chronicles of AIDS*. Duke University Press.
- Vallgård, S. (2007). Problematizations and Path dependency: HIV/AIDS policies in Denmark and Sweden. *Medical History*, **51**, 99–112.
- Watney, S. (1996). *Policing desire: Pornography, AIDS, and the media* (3rd ed). University of Minnesota Press.
- Aalborg Stiftstidende. (1982). *Ny smitsom kræftsygdom pibler frem*. 9.

Appendix: Kronologisk liste over kampagner

1983

- Sundhedsstyrelsen: "Retningslinjer ved optræden af erhvervet immundefekt syndrom (AIDS)"

1984

- Sundhedsstyrelsen og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Ren besked om AIDS"

1985

- Sundhedsstyrelsen, Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og Komiteen for Sundhedsoplysning: "Klar besked om AIDS - Ny information og rådgivning til bøsser og andre mænd med homoseksuelle forhold"
- Sundhedsstyrelsen og Danmarks Frivillige Bloddonorer: "Vigtig meddelelse til alle bloddonorer om AIDS"
- Amtsrådsforeningen: "AIDS" (isbjergspjecen)
- Sundhedsstyrelsen: "Retningslinjer ved optræden af erhvervet immundefekt syndrom (AIDS)"

1986

- Sundhedsstyrelsen, Danmarks Bløderforening og hæmofilicentrene: "AIDS OG BLØDERSYGDOM"
- Amtsrådsforeningen, Komiteen for Sundhedsoplysning og Statens Filmcentral: "Til læreren - uv-materialet... om AIDS. Et ord om AIDS. Ikke et ord om AIDS"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske (aids-aktionsudvalget): Invitation til lanceringen af STOP AIDS-kampagnen "Nu skal der gøres noget!"
- Komiteen for Sundhedsoplysning: "...OM AIDS"
- PLUS-GRUPPEN: "Vi er til for dig"
- Sundhedsstyrelsen og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Antistoffer mod Aids-virus"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Beskyt dig selv - beskyt din partner. Sikker sex"

1987

- Århus Amtskommune og sygehusvæsenet: "Du kan få mere at vide - AIDS"
- Direktoratet for Søfarende: "AIDS - Tag ingen chancer"
- Frederiksborg Amt: "En (K)ærlig Historie om Aids"
- Sundhedsstyrelsen, Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og Amtsrådsforeningen: "AIDS - Undersøges for antistof?"
- Århus Amtskommune og sygehusvæsenet: "Kærlighedens færdselsregler"

1988

- AIDS-fondet: "Du bestemmer selv om du vil smittes... Beskyt dig mod AIDS"
- Sundhedsstyrelsen, AIDS-fondet og Danmarks Radios Undervisningsafdeling: "Oda og Ole" (dansk) og "Dora and Dan" (engelsk)
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske (økonomisk støtte fra Sundhedsstyrelsen og Tipsmidlerne): "HIV - håb og kærlighed. Information og gode råd til bøsser - og andre mænd, der har sex med mænd"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "HIV-hjælpen - for bøsser og andre mænd, der har sex med mænd"
- STOP AIDS: "Mit liv med hiv - studiekreds for hiv-smittede bøsser og hiv-smittede mænd, der har sex med mænd"
- Sundhedsstyrelsen: "12 ord i AIDS-debatten"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "BØRN OG AIDS"

- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Potensforlænger"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Blød som en krop"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Nærkontakt"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Sex under ansvar"

1989

- AIDS-linjen og Positivgruppen: "Når hiv bliver virkelighed - en pjese om støttemuligheder for hiv-positive og deres pårørende"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske (støtte fra Sundhedsstyrelsen): "HIV-test skal - skal ikke?"
- Sundhedsstyrelsen: "AIDS - forholdsregler mod HIV-smitte i Tandplejen"
- Sundhedsstyrelsen (skrevet af en gymnasielærer og en psykolog): "Et andet liv"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og Sundhedsstyrelsen: "Når du trykker sømmet i bund... sikker sex hver gang"
- Sundhedsstyrelsen: "Man kan aldrig vide – et diskussionsoplæg om Sundhedsstyrelsens og Arbejdertilsynets retningslinjer vedrørende sygdommen AIDS og forebyggelse af HIV-infektion"
- Sundhedsstyrelsen: "AIDS KENDER INGEN GRÆNSER"
- Sundhedsstyrelsen og Nordisk Film: Om filmen "ET ANDET LIV"
- Sundhedsstyrelsen: "Smil kan også smitte – eksempler fra pleje af AIDS-patienter i hjemmet"
- AIDS-fondet: "Information, forskning, patientstøtte"
- AIDS-info Odense: "Brug kondom - Mere sikker ..."

1990

- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og de andre nordiske LGBT+-foreninger: "Re-gaying HIV - First European Conference on HIV AND HOMOSEXUALITY"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Sød musik"
- Sundhedsstyrelsen: "Kvinde og HIV-positiv"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske, Danmarks Bløderforening, Positiv-gruppen og Aids-fondet: "7. Internationale fakkeltog mod Aids"
- AIDS-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen) og Fyns Amt: "Få ren besked om AIDS på arbejdspladsen"
- Sundhedsstyrelsen og Københavns Kommune m.fl. (ikke oplyst): "HIV og værktøj - HIV, sex og samvær - HIV og prostitution - HIV og graviditet"
- Københavns Amt: "Ungdomsprojekt Aids - AIDS information"
- AIDS-linjen: Brev vedlagt årsrapport d. 26 marts 1990
- Aids-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): Pressemeddelelse om nyt undervisningsmateriale til social- og sundhedssektoren
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Nyhedsbrev 2"

1991

- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Mand og mand imellem"
- PAN-bladet (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): Tillæg til Pan-bladet "Spørgeskema til mænd der har sex med mænd"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Når hiv vender dit liv på hovedet"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbisk: "Kærlighed mellem mænd - i en tid med aids"
- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: 2 postkort
- AIDS-linjen: "Du får ikke AIDS af/You don't get AIDS from"
- AIDS-linjen: "Navneprojektet"
- Fyns Amt: "Rigtige mennesker gider altid høre mere om AIDS"

1992

- Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og AktHiv-huset: "9. Internationale fakkeltog mod Aids
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske) med støtte fra Sundhedsstyrelsen og Tipsmidlerne: "HIV - håb og kærlighed"
- Aftenskolen for Bøsser og Lesbiske: Tillæg til Pan-bladet "Hiv-basis"
- Fyns Amt: "Hvordan AIDS smitter og hvordan AIDS ikke smitter"
- AIDS-linjen: Postkort med tlf. nr. og spørgsmål
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): Tillæg til PAN-bladet "Søndage i marts - 4 eftermiddage om hiv og aids"

1993

- AIDS-fondet: "Hjælp os med at hjælpe"
- Sundhedsstyrelsen: "Et minde for livet"
- Sundhedsstyrelsen: "AIDS ANGÅR ALLE"
- Ribe Amt: "Min lille gule Hiv'ert"
- STOP AIDS: "Sikker sex for heteroseksuelle/sikker sex for homoseksuelle"
- Sundhedsstyrelsen: "Indsatsen mod Aids i Danmark - Materialer 1983-1990"
- Sundhedsstyrelsen, Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske, AIDS-fondet, AIDS-linjen, Danmarks Bløderforening, HIV-Danmark, HIV-pensionatet, HIV-Gruppen M/K, HIV-Hjælpen, Kvindeliv og HIV, Kvinder og AIDS, Navneprojektet, PositivGruppen, PårørendeGruppen og StofbrugerProjektet: "NOK"
- Sundhedsstyrelsen og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: Invitationer til "Rubber Ware Parties"
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): "Lesbisk liv og hiv - når lesbiske elsker"
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): "Skab liv uden hiv - når lesbiske får børn"
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og Besøgstjenesten): "Er du hivsmittet? Har du brug for en besøgsven?"
- AIDS-linjen: "AIDS-linjen i 1993", engelsk
- AIDS-linjen: "Det handler om dialog", både på dansk og engelsk
- AIDS-linjen: "AIDS-linjen" og deres tlf. nr.
- Henning Jørgensen (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): "HIV/AIDS AND THE WORKPLACE"
- HIV-Danmark: Pjece om organisationen (uden titel)
- Sundhedsstyrelsen: "Rejsemagasinet - frygt og fristelser"

1994

- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske) og Danske Døves Landsforbund: "Information om hiv og aids"
- AktHiv-Huset: "Hvis du vil vide mere om aids. Hvis du er hiv-positiv"
- World Aids Day: "WAD's New? Aids dag"

1995

- Brugergruppen ved Rigshospitalets epidemiafdeling: "Aids i familien eller blandt vennerne"
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): "Ung og forelsket - i en anden fyr"
- STOP AIDS: "Bøsser snakker kun om sex - er det rigtigt?" (en del af kurserne "Mænd mødes")
- STOP AIDS (Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske): "Unge bøsser - sikker sex generationen"

1996

- STOP AIDS og Sebastian Bar Café: Invitation til "Sikker sex som kunst"
- Alkohol- og Narkotikarådet: "AIDS OG STOFMISBRUG"

- STOP AIDS: "Sexikon"
- STOP AIDS, Navneprojektet og Københavns Rådhus: Om udstilling af navnetæpper fra Europa, titel: "The Quilt - We shall remember you"

1997

- World Aids Day: "World Aids Day 1997 - Aids er her stadig"

1998

- STOP AIDS: Guide for mænd i Jylland
- STOP AIDS og Sikker Sex Banden: "SSB - hva' er nu det for noget?"

1999

- STOP AIDS: Invitation til "Svansesbal"
- Sundhedsstyrelsen: "Forebyggelse af hiv og aids - en del af forberedelsen til udstationering"
- Sundhedsstyrelsen: "Af en anden verden - om personlige udfordringer for udstationerede"
- Sundhedsstyrelsen: "Det behøver ikke være så kedeligt" (rejsevejledning)

1999-2000

- STOP AIDS: Guide for mænd Jylland/Fyn

2001

- STOP AIDS og frivillige i Århus: Om mødesteder "Hvor er oaserne"
- Bøssernes HIV-organisation, HIV-Danmark og Positivgruppen: "20 år med hiv og aids - hvor langt er vi kommet?"

Udateret materiale

- AIDS-Linjen: "AIDS-Linjen"
- Aids-sekretariatet (Sundhedsstyrelsen): "Kærlig talt"
- AKTHIV-Huset: "Hiv-basis - undervisningsforløb om hiv og aids"
- Dansk Kunstindustrimuseum: "Aids på plakaten"
- GlaxoSmithKline og overlæge fra Dermato-venerologisk afdeling på Bispebjerg Hospital: "Lægens information om HIV-test"
- Kafe Knud/HIV-Danmark: "Et sted for folk berørt af Hiv og Aids"
- Københavns Kommune, Sundhedsstyrelsen og AIDS-fondet: "En aften i byen"
- Positivgruppen: "Er der noget du absolut skal huske inden...?"
- Positivgruppen: Tilbud om rådgivning m.m.
- STOP AIDS: "Sikker sex hver gang" (kondom-æske)
- STOP AIDS: "Sikker sex hver gang" (Tube med glidecreme)
- STOP AIDS og Sikker sex banden: "Sikker sex banden"
- STOP AIDS, Bøsserne Hiv-organisation: visitkort med scorereplikker
- STOP AIDS, Bøssernes Hiv-organisation: "Lev længere. Test i tide"
- STOP AIDS: "Besøgstjeneste for hiv-smittede", oprettet i 1993
- STOP AIDS: "Faste forhold og løse forbindelser"
- STOP AIDS: "HIV AIDS PÅ PLAKATEN"
- STOP AIDS: "Hiv, håb og kærlighed"
- STOP AIDS: "Husk det nu"
- STOP AIDS: "Invitation - Visit the Danish 'Stop Aids-Campaign'"

- STOP AIDS: "Når enden er go"
- STOP AIDS: "PEP - AKUT FØRSTEHJÆLP"
- STOP AIDS: "SILVANA - for der skal en bøsse til at lave noget pænt"
- STOP AIDS: "STOP AIDS - HAR BRUG FOR DIG"
- STOP AIDS: Invitationer til "rubber ware parties"
- STOP AIDS: "Lemmet"
- STOP AIDS: "Sikker Sex Banden"
- Sundhedsstyrelsen og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "6 x sikker sex"
- Sundhedsstyrelsen og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske: "Sikker sex hver gang"